

Finanšu zināšanu rokasgrāmata

Saturs

PERSONISKO FINANŠU PĀRVALDĪŠANA

Pirmais solis – konstatēt faktus	3
Otrais solis – nonākt līdz rezultātam	9
Trešais solis – pārvaldīt savas finanses	11
Patiesā finanšu situācija – balance	12

UZKRĀJUMI, PENSIJAS UN IEGULDĪJUMI

Uzkrājumi un ieguldījumi	15
Pensija	18
Ieguldījumi	22
Nodokļu atlaides	28

KREDĪTI

Aizdevumu veidi	29
Kredītvēsture	36
Kredītprocenti	37
Kredītmaksājumu kavēšana	41

Personisko finanšu pārvaldīšana

Finanšu plānošanai un pārvaldīšanai ir jābūt tādām pašām ieradumam kā nomazgāt traukus, ielūkoties pastkastītē vai nospodrināt kurpes pirms došanās uz darbu. Kāpēc? Jo tas tev prasīs ne vairāk kā 2 minūtes dienā, tu jutiesies pārliecināts par ģimenes budžetu, varēsi ar mierīgu sirdi plānot lielākus pirkumus, un tevi nebiedēs zvani par nesamaksātiem rēķiniem.

Pirmais solis – konstatēt faktus

Kad jāsāk plānot savas finanses? Tad, kad tu zini, cik saņem, bet tev nav ne jausmas, cik un kam tu nopelnīto iztērē. Tad, kad sanāk iztikt tikai no vienas algas līdz otram.

Tavi ienākumi	Tavas izmaksas
 Tev ir ienākumi, ko tu vari diezgan precīzi prognozēt.	 Tev ir izmaksas, kuras tu visbiežāk nemaz nekontrolē un nepārzini.
Ls 500 mēneša 15. datumā	Pārtaika? Transports? Rēķini? Komunālie maksājumi? Jauni zābaki? Vizīte pie zobārsta?

Uzskaiti, analizē, izdari secinājumus

Situācija var būt arī citāda – tu zini savus ienākumus, rūpīgi uzskaiti izmaksas, atsakies no nevajadzīgiem tēriņiem, tādējādi izdodas ietaupīt un uzkrāt kādam lielākam pirkumam vai ceļojumam. Kā līdz tam nonākt?

Uzskaiti! Izvēlies ērtāko veidu:

- krāj čekus un pieraksti katras dienas vai mēneša ienākumus un izdevumus;
- analizē savu konta izrakstu;
- izmanto internetā pieejamo uzskaites rīku – www.finansuplanotajs.lv;
- radi pats savu ieņēmumu/izdevumu uzskaites tabulu *Excel* programmā.

Analizē! Kad uzzināsi patieso ienākumu un izmaksu sadalījumu, uzdod sev vairākus jautājumus – cik daudz no kopējiem ienākumiem es tērēju katrai izdevumu kategorijai? Cik procentuāli es tērēju svarīgām lietām, un cik daudz no maniem tēriņiem ir impulsīvi vai nevajadzīgi pirkumi? Kā mani tēriņi atspoguļo manas dzīves prioritātes?

Izdari secinājumus! Ja konstatētais tevi neapmierina, tev ir jādomā, kā to mainīt. Tu vari palielināt savus ienākumus vai arī samazināt izdevumus. Jāpārskata, kurās izdevumu kategorijās tiek tērēts visvairāk naudas – pārtikai, apģērbam, apaviem, izklaidei, izglītībai vai kam citam.

Sāc kontrolēt izdevumus

Kad būsi uzskaitījis izdevumus, sadali tos pēc izmantošanas mērķa (pārtika, transports, apģērbs, mājoklis) un pēc to kategorijas – regulārie maksājumi un ikdienas tēriņi.

Regulārie maksājumi ir dažādi līgumi par pakalpojumu/preču izmantošanu, kas ir jāmaksā katru mēnesi. Lai arī bieži vien no tiem nevar atteikties (kredītmaksājums, telefons, TV, komunālie maksājumi), izvērtē, vai tos var samazināt – piemēram, izvēloties lētāku pakalpojuma sniedzēju!

Ikdienas tēriņi ir visvieglāk maināmās izmaksas un veido budžeta tēriņu lielāko daļu. Tādēļ tās rūpīgi jāuzskaita un jāsamazina „impulsīvie” pirkumi, kas budžetā veido robus.

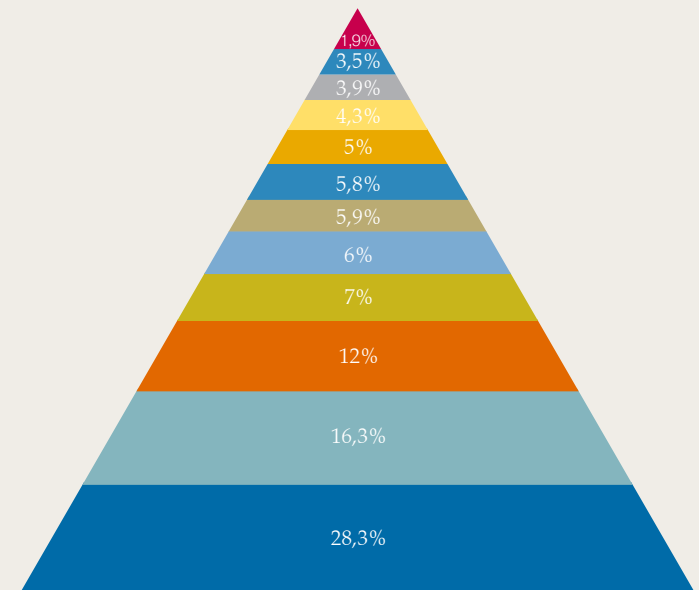
Pievērs uzmanību izdevumu kategorijām, kas parasti veido vislielāko izdevumu sadaļu – **pārtika, atpūta un rēķini!**

Izveido savu izdevumu piramīdu un novērtē to! Vai tavs izmaksu sadalījums atbilst tavam dzīves līmenim? Vai tēriņi atbilst tavām dzīves prioritātēm?

Izdevumu struktūru var salīdzināt ar Abrahama Maslova cilvēka vajadzību piramīdu, kas sakārto vajadzības prioritārā secībā. Tāpat ir ar izdevumiem – ir jāiemācās proporcionāli sadalīt izdevumus starp primārajām vajadzībām un dažādām sekundārajām vajadzībām.

A. Maslova piramīda

■ pārtika un bezalkoholiskie dzērieni	■ veselība
■ mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais	■ sakari
■ transports	■ mājokļa iekārta, mājturības
■ atpūta un kultūra	■ piederumi un mājas uzkopšana
■ dažādas preces un pakalpojumi	■ restorāni, kafejnīcas, viesnīcas
■ apģērbi un apavi	■ alkoholiskie dzērieni un tabaka
	■ izglītība

Reālo tēriņu piramīda*

* Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem par Mājsaimniecību patēriņa izdevumu struktūru 2010. gadā

Budžetam jāatbilst personībai

Neatsakies no tā, kas tev ir svarīgs, tomēr vienlaikus padomā par to, bez kā tiešām vari iztikt.

Izlēmi, tātad izpildi

Ja esi noteicis prioritātes un mērķus, ko gribi sasniegt, nemaini tos katru mēnesi. Tā budžeta plānošana kļūs daudz vieglāka un rezultāts būs prognozējamāks!

Nespīdzini sevi

Katra cilvēka tērēšanas ieradumi ir īpaši, saglabā savus ikdienas „prieciņus”, kas rada pozitīvas emocijas, jo pretējā gadījumā finansiālais ieguvums neatsvērs emocionālo zaudējumu.

Otrais solis – nonākt līdz rezultātam

Pēc rūpīgas izdevumu uzskaites, analīzes un pirmo korekciju ieviešanas paies mēnesis, un tu varēsi novērtēt iegūto rezultātu – vai ietaupīji, vai iztērēji vairāk nekā nopelnīji, vai arī dzīvoji no algas līdz algai.

Tavu ienākumu un izdevumu atlikumam vajadzētu būt pozitīvam, pretējā gadījumā rodas neapmierinātība un nedrošība par savu ikdienu.

IENĀKUMI – IZDEVUMI = REZULTĀTS

+35 Ls?

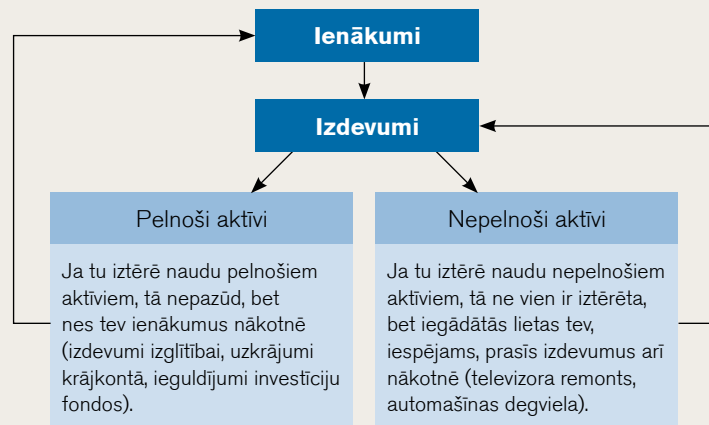
–20 Ls?

0,00 Ls?

Es strādāju un
pelnu, bet kas
man paliek pāri?

Kā ietaupīt? Izpildi iepriekšējos soļus – uzskaiti izdevumus, analizē tos un izdari secinājumus. Ja tev ir patēriņa kredīti, sāc ar to dzēšanu! Tas palīdzēs atbrīvoties no liekajiem budžeta izdevumiem un sagatavos tevi nākamajam solim – ieradumam uzkrāt, kad būsi nomaksājis īstermiņa aizdevumus.

Nauda nav vērtība, bet gan vērtību sasniegšanas līdzeklis. Līdz ar to nauda ir jāliek lietā, lai tā iegūtu vērtību.

Kā efektīvāk pārvaldīt savu naudu? Viss slēpjas tev piederošā īpašuma izmantošanā. Ja tu kaut ko pērc, tad izvērtē, vai tas nesīs tev ieguvumu nākotnē. Viena un tā pati lieta (piemēram, ūdensmotocikls) var gan nest tev zaudējumus, gan arī ļaut nopelnīt. Ja tu ūdens motociklu izmantosi tikai savai izklaidei, tad tas būs nepelnošs aktīvs. Savukārt, ja to izīrēsi citiem atpūsties gribētājiem, tas uzreiz kļūst par pelnošu aktīvu. Jo vairāk naudas tērē pelnošiem aktīviem, jo efektīvāk tu rīkojies ar savu naudu!

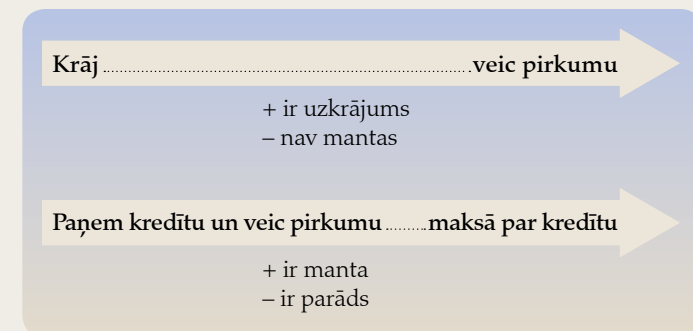
Trešais solis – pārvaldīt savas finanses

Līdz lēmumam uzkrāt var nonākt tikai brīdī, kad izdevumi vairs nepārsniedz ienākumus un ir dzēsti patēriņa kredīti. Savukārt, kad esi izveidojis stabilu un regulāru uzkrājumu veidošanas sistēmu, vari sākt domāt par to ieguldīšanu un papildu peļņas gūšanu nākotnē.

Uzkrāj, lai justos droši

Uzkrājumu mērķis ir justies droši par savu nākotni. Nosaki savu drošības sajūtas cenu un izvirzi mērķi to uzkrāt. Vienam tie var būt uzkrājumi Ls 500 ērtībā, citam Ls 1000, citam apziņa, ka turpmākos 6 mēnešus varēs samaksāt par kredītu, pat ja zaudēs darbu.

Kā iegādāties to, ko es nevaru atļauties no vienas algas?

Kāda atšķirība? Atšķirība rodas tad, ja kaut kas noiet greizi, piemēram, tu zaudē darbu un ikmēneša ienākumus. Ja būsī krājis, bet nebūsī iegādājies kāroto mantu, tev būs uzkrājums, bet nebūs vajadzīgās mantas. Savukārt otrā variantā tev būs manta un parāds, kas jāatmaksā.

Patiesā finanšu situācija jeb bilance

Uzņēmumi gada beigās veido bilanci, līdzīgs kopsavilkums būtu jāizveido arī tev, lai tu varētu novērtēt savu finanšu veselību un to, kā virzies uz savu mērķu sasniegšanu!

Personiskās finanšu bilances sastāvdaļas

Aktīvi – viss tavš īpašums, kam ir nosakāma vērtība.

Pasīvi – visas tavas finanšu saistības.

Likvīdi aktīvi – īpašums, kuru ir iespējams operatīvi pārvērst naudā.

Nelikvīdi aktīvi – īpašums, kuru nav iespējams operatīvi pārvērst naudā – nekustamais īpašums, ieguldījumi uzņēmumos u. tml.

Personiskā bilance			
Aktīvi		Pasīvi	
1. Likvīdi aktīvi	Summa	1. Īstermiņa saistības	Summa
Skaidra nauda		Nesamaksātie ikmēneša rēķini	
Norēķinu konta atlikums		Nesamaksātie kredītkaršu limiti	
Krājkonta bilance		Preču līzings	
Termiņnoguldījumi		Overdrafti	
Akcijas		Automašīnu līzings	
Obligācijas		Citi patēriņa kredīti	
Investīciju fondi		Parādi privātpersonām	
Citi likvīdi aktīvi			
Likvīdie aktīvi kopā	Ls 0,00	Īstermiņa saistības kopā	Ls 0,00
2. Nelikvīdi aktīvi	Summa	2. Ilgtermiņa saistības	Summa
Mājoklis		Mājokļa kredīts	
Cits nekustamais īpašums		Citi hipotekārie kredīti	
Automašīnas		Citi ilgtermiņa kredīti	
Saimniecības preces			
Dārglietas, kolekcijas			
Citi nelikvīdi aktīvi			
Nelikvīdi aktīvi kopā	Ls 0,00	Ilgtermiņa saistības kopā	Ls 0,00
Visi aktīvi kopā	Ls 0,00	Visi pasīvi kopā	Ls 0,00

Uzkrājumi, pensijas un ieguldījumi

Cik veselīga ir tava pašreizējā finanšu situācija

Nosaki to, dalot likvīdo aktīvu summu ar īstermiņa saistību summu. Šis ir viens no svarīgākajiem finanšu veselības indeksiem, kam jābūt vismaz 1, bet ideālā gadījumā tas ir 4.

Turīguma indekss

Atņem no visu aktīvu summas visu savu pasīvu summu un nosaki savu turību. Rādītājam jābūt vismaz nedomā pozitīvam, taču, jo lielāks ir skaitlis, jo tu esi turīgāks!

Uzkrājumi un ieguldījumi

Pārticis cilvēks ne vienmēr ir tas, kuram ir vislielākā alga. Pārticis cilvēks ir tas, kurš māk plānot savas finanses, kura izdevumi nepārsniedz ienākumus un kurš veido uzkrājumus.

Kāpēc uzkrāt? Tas rada stabilitātes sajūtu un kalpo kā drošības spilvens nebaltām dienām. Tāpat tas ir veids, kā sasniegt savus finanšu mērķus un piepildīt savas vēlmes.

Ar ko sākt? Izdomā, kurš no uzkrāšanas veidiem tev ir piemērotākais un cik lielu summu mēnesī tu varētu atļauties atlikt.

Uzkrāšanas veidi

- **Algas konts.** Neiztukšo katru mēnesi visu algas kontu, bet apņemies līdz algas dienai tur atstāt noteiktu summu. Šis veids piemērots tikai pašiem rūdītākajiem, jo iztērēt to, kas ir brīvi pieejams, var pavisam nemanot.
- **Norēķinu konts.** Atver atsevišķu norēķinu kontu bez piesaistītas maksājumu kartes. Pirms rēķinu nomaksas ieskaiti tajā konkrētu summu. Lai ērtāk, vari izveidot definētu maksājumu „Uzkrājums”!

- **Krājkonts.** Līdzīgs atsevišķam norēķinu kontam, tikai par tajā uzkrāto naudu tu vēl papildus saņemsi procentus. Dažkārt naudas uzkrāšanai šādā kontā tiek noteikts termiņš, tad to sauc par mērķa krājkontu. Lai izņemtu naudu no krājkonta bez komisijas maksas, banka jābrīdina nedēļu iepriekš.
- **Termiņnoguldījums jeb depozīts.** Naudas noguldījums uz konkrētu laika posmu – sākot no viena mēneša līdz vairākiem gadiem. Par termiņnoguldījumu tu katru mēnesi, ceturksni vai termiņa beigās saņem ienākuma procentus. Tomēr, ja naudu vēlēšies izņemt pirms termiņa, zaudēsi ienākuma procentus un būs jāsamaksā bankai par termiņnoguldījuma pārtraukšanu.
- **Uzkrājošā dzīvības apdrošināšana.** Ietver sevī gan dzīvības apdrošināšanu, gan uzkrājumu veidošanu. Līdz ar iemaksu veikšanu stājas spēkā dzīvības vai nelaiemes gadījumu apdrošināšana. Nelaiemes gadījumā tuvinieki saņems gan uzkrāto naudu, gan apdrošināšanas atlīdzību. Savukārt, ja negadījumi nenotiks, termiņa beigās tu saņemsi uzkrāto naudu un ienākuma procentus no uzkrājuma. Par uzkrājumiem dzīvības apdrošināšanā tu vari saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atlaidi.

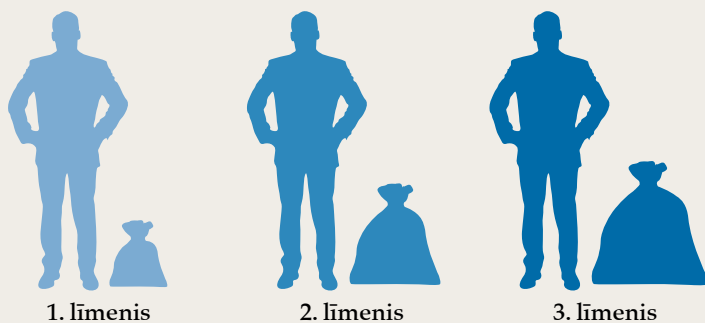
Uzkrājumu drošība. Ieguldot naudu termiņnoguldījumā, krājkontā vai turot to atsevišķā norēķinu kontā, vari justies drošs, jo bankas maksātspējas problēmu gadījumā valsts noguldījumu garantiju fonds tev atmaksās līdz 100 000 eiro. Savukārt uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas garantētā atlīdzība sasniedz Ls 10 000. Ja naudas summa pārsniedz valsts garantēto atlīdzību, drošāk ir to ieguldīt vairākās bankās vai vērtspapīros (akcijās, obligācijās, investīciju fondos), jo tie tiek glabāti atsevišķi no bankas īpašuma un problēmu gadījumā tiks pārskaitīti pilnā apmērā uz citu banku.

Ko izvēlēties – uzkrāt vai ieguldīt? Uzkrājot tu izvēlies drošu naudas saglabāšanas veidu ar nelielu ienākuma procentu. Ieguldot tu izvēlies naudas vērtību palielināt, apzinoties, ka nelabvēlīgu apstākļu gadījumā tava ieguldījuma vērtība var sarukt.

Pensija

Reti kurš ar nepacietību gaida vecumdienas, tādēļ lielākā daļa atliek vai izvairās no lēmumiem, kas attiecas uz pensiju. To, cik mundrs tu jutiesies vecumdienās, nosaka tas, vai tu tagad sporto un ēd veselīgi. To, cik labi tu varēsi atpūsties pensijā, nosaka tas, vai tu jau tagad rūpējies par savām nākotnes finansēm.

Latvijā darbojas trīs līmeņu pensiju sistēma. 1. un 2. līmenī tu iesaisties, maksājot sociālās apdrošināšanas iemaksas no savas darba algas, savukārt 3. līmenī vari iesaistīties brīvprātīgi, pats nosakot iemaksu apjomu. Tas, cik labi šo sistēmu izpratīsi vai sekosi līdzī savam pensiju uzkrājumam un vai iesaistīsies arī 3. pensiju līmenī, noteiks, cik pārticis būsi vecumdienās.

Pensiju pirmais līmenis – valsts pensiju sistēmas daļa, kuras galvenais uzdevums ir nodrošināt minimālo iztikas līmeni pensijas vecuma iedzīvotājiem. Šajā līmenī iesaistās visi iedzīvotāji – tu krāj gan savai pensijai, gan rūpējies par šodienas pensionāriem.

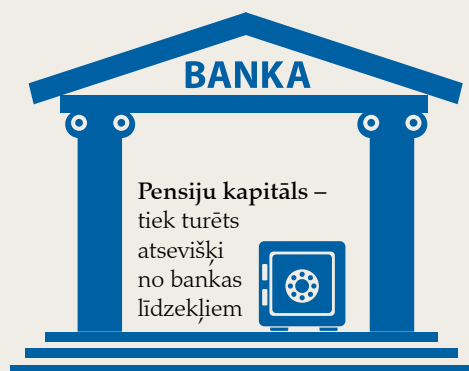
Pensiju otrais līmenis – valsts pensiju sistēmas daļa, kuras mērķis ir veidot individuālu papildu uzkrājumu 1. līmeņa nodrošinātajai valsts vecuma pensijai. Pensiju kapitāls tiek ieguldīts finanšu tirgos, piemēram, vērtspapīros un termiņnoguldījumos bankās. Tas, cik liela būs uzkrātā pensija, ir atkarīgs no tavas algas, iemaksu likmes un ieguldījumu ienesīguma.

Pensiju trešais līmenis – valsts pensiju sistēmas daļa, kas paredz brīvprātīgus papildu uzkrājumus pensijai, veicot tos individuāli vai ar darba devēja starpniecību. Pensiju kapitāls tiek ieguldīts finanšu tirgos, piemēram, vērtspapīros un termiņnoguldījumos bankās. Tas, cik liels būs uzkrātais kapitāls, ir atkarīgs no veikto iemaksu apjoma, uzkrāšanas ilguma un ieguldījumu ienesīguma. Šajā līmenī uzkrāto kapitālu vari saņemt jau no 55 gadu vecuma, un tas ir arī mantojams. Turklāt par pensiju trešajā līmenī veiktajām iemaksām katru gadu no valsts var saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksu 25% apmērā (tomēr tā nevar pārsniegt 10% no bruto algas).

Neesi vieglprātīgs pret savu pensiju

- Uzzini vairāk par pensiju 2. līmeņa ieguldījumu plāniem, apmeklējot www.manapensija.lv vai banku.
- Apmeklē www.latvija.lv un seko līdzi savu pensijas uzkrājumu izmaiņām.

Pensiju līdzekļu turētājs – banka

Pensiju pārvaldītājs – ieguldījumu pārvaldes sabiedrība

Kā izvēlēties pensijas pārvaldītāju? Izvēloties sava pensijas kapitāla pārvaldītāju, pievērs uzmanību viņa pieredzei un tam, kur tiek ieguldīti pensiju plāna līdzekļi.

Kā izvēlēties ieguldījumu vai pensiju plānu?

Uzkrājot naudas līdzekļus gan pensiju 2., gan pensiju 3. līmenī, ir jāizlemj, kādā ieguldījumu vai pensiju plānā tie tiks ieguldīti – dinamiskā ar potenciāli augstu ienesīgumu vai plānā ar zemāku ienesīgumu, bet mazākām kapitāla svārstībām. Ieguldījumu un pensiju plānu ienesīgums var būt dažāds, un tas atkarīgs no situācijas finanšu tirgos, kā arī pensiju pārvaldītāja ieguldījumu stratēģijas un pieņemtajiem lēmumiem.

Ja vēlēties, tu vari mainīt gan pensiju plānu, gan pārvaldītāju!

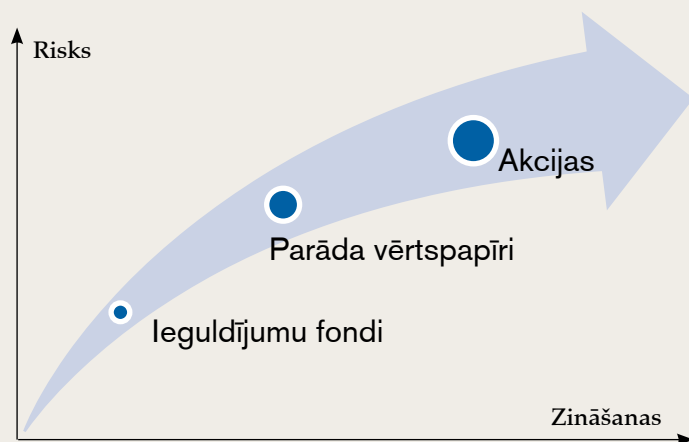

Ieguldījumi

Veiksmīgi ieguldīt jeb investēt naudu nozīmē iegādāties aktīvus, kuru vērtība laika gaitā palielināsies. Ieguldot tu liec savai naudai pelnīt!

Kur ieguldīt?

Izvēlies ieguldījumu veidu, kas ir tev atbilstošākais pēc riska pakāpes, kuru tu vislabāk izproti un kurš ir vispiemērotākais tavai ieguldījumu summai. Ieguldījumi akcijās, parāda vērtspapīros un ieguldījumu fondos ir lielākoties likvīdi – tas nozīmē, ka, ja tev būs nepieciešami brīvi naudas līdzekļi, savu ieguldījumu varēsi pārdot!

Ieguldījumu fondi

Ieguldījumu fonds ir daudzu ieguldītāju apvienoti naudas līdzekļi, kuri tiek ieguldīti akcijās, parāda vērtspapīros, banku termiņnoguldījumos, nekustamajā īpašumā u. c. Par ieguldījumu stratēģiju atbild bankas eksperti, tādēļ tev nav jāpieņem sarežģīti investīciju lēmumi.

Ieguldot naudu fondā, investors saņem ieguldījumu fonda apliecības, kas nosaka, ka investors ir šī fonda līdzīpašnieks. Katra ieguldījumu fonda apliecība pārstāv nelielu daļu no fonda investīciju portfeļa.

Padoms! Vislabāk ieguldīt naudu fondā no 2 līdz 5 gadiem, jo īsā laika posmā fonda ienesīgums ir svārstīgs – te pozitīvs, te negatīvs. Tomēr ilgtermiņā, ja ekonomikas attīstība virzās uz augšu, arī tavs ieguldījums nes peļņu!

Parāda vērtspapīri (obligācijas un parādzīmes)

Tāpat kā jebkurš cilvēks aizņemas naudu un sauc to par kredītu, tā arī uzņēmumam, pašvaldībai vai valstij var rasties vajadzība pēc papildu naudas līdzekļiem. Un tu vari tos aizdot, kā apliecinājumu saņemot obligāciju vai parādzīmi un peļņa saņemot procentus.

Obligācija ir ilgtermiņa parāda vērtspapīrs (tās termiņš ir ilgāks par 1 gadu), ko emitē (izlaiž apgrozībā) valsts, pašvaldība vai uzņēmums. Par šo aizdevumu obligācijas īpašnieks saņem zināmu procentu ienākumu, kas var būt sadalīts regulāros maksājumos vai arī izmaksāts perioda beigās kopā ar pamatsummu.

Parādzīme ir īstermiņa parāda vērtspapīrs, kura termiņš ir līdz 12 mēnešiem. Parādzīmes tiek pārdotas par cenu, kas ir zem to pilnās vērtības. Savukārt, beidzoties parādzīmju termiņam, īpašnieks saņem pilnu to vērtību.

Akcijas

Akcija ir vērtspapīrs, kas apliecina īpašuma tiesības uz daļu no uzņēmuma, kurš emitējis akcijas. Ja esi iegādājies uzņēmuma akcijas, tas nozīmē, ka tev pieder daļa no uzņēmuma un tu esi kļuvis par uzņēmuma līdzīpašnieku, kuram ir tiesības saņemt dividendes un piedalīties uzņēmuma akcionāru sanāsmēs.

Kā pelnīt naudu ar akcijām?

1. variants – nopērc un turi!

Iesācējam visdrošākais veids, kā pelnīt ar ieguldījumiem akcijās, ir atrast dažādus uzņēmumus ar stabilu darbību un nākotnes perspektīvām, nopirkt to akcijas un turēt tās nepārdodot pēc iespējas ilgāku laiku. Ekonomika, lai gan ar kāpumiem un kritumiem, tomēr ilgākā laika termiņā attīstās, tāpat arī pieaug akciju cenas. Minēto taktiku bieži izmanto arī pasaulē slaveni investori, piemēram, Vorens Bafets.

2. variants – dividendes

Šo taktiku vari savienot ar pirmo variantu. Pirms iegādājies kāda uzņēmuma akcijas, noskaidro, vai kompānija izmaksā peļņu dividenžu veidā. Tie būs papildu ienākumi tev kā akciju īpašniekam. Piemēram, *Nasdaq OMX Riga* biržā uzņēmums „Latvijas Gāze” katru gadu izmaksā dividendes saviem akcionāriem.

3. variants – pērc un pārdod!

Taktikas būtība ir nopirkt lēti un pie pirmās iespējas pārdot dārgāk. Investori ar pieredzi, zināšanām un labām tirgus prognozēšanas spējām akcijas mēdz

iegādāties un pārdod mēneša, dienas un pat pāris stundu laikā. Tā var nopelnīt daudz ātrāk, tomēr daudz ātrāk arī zaudēt.

Investīciju portfelis

Investīciju portfelis ir dažādu investīciju kopums (akcijas, investīciju fondi, obligācijas, termiņnoguldījumi u. c.), kas palīdz mazināt kopējo ieguldījumu risku. Investīciju portfeli kopā ar bankas ekspertu ir vērts sākt veidot, ja kopējā ieguldījumu summa ir lielāka par EUR 100 000.

Fondu fondi

Tie ir ieguldījumi dažādos investīciju fondos, kas veido gatavu stratēģiju atbilstoši tev pieņemamam riska līmenim, termiņam un ieguldījuma mērķim. Ieguldījumu fondus pārvaldnieks, kurš regulāri pārskata ieguldījumu struktūru un meklē piemērotākos investīciju risinājumus. Tādējādi tiek sniegta papildu drošība ieguldītājiem, jo risks un fondu fonda ienesīguma svārstības ir daudz mazākas nekā citos ieguldījumu veidos.

Nodokļi

Līdzīgi kā par ienākumiem, strādājot pie darba devēja, arī par nopelnīto no uzkrājumiem un investīcijām ir

jāmaksā iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Latvijas valsts likums "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" nosaka, ka peļņa no uzkrājumu un investīciju produktiem tiek aplikta ar samazinātu ienākumu nodokli.

	Ienākuma nodokļa likme	No kā aprēķina?	Kas nomaksā nodokli?	Deklarācija par kapitāla pieaugumu
Krājkonts	10%	No izmaksātajiem peļņas procentiem	Banka	Nav jāpilda
Termiņ- noguldījums jeb depozīts	10%	No izmaksātajiem peļņas procentiem	Banka	Nav jāpilda
Investīciju fondi	15%	No kapitāla pieauguma*	Īpašnieks	Ir jāpilda, ja pieaugums ir pozitīvs
Parāda vērtspapīri	10%	No kapitāla pieauguma un izmaksātajiem peļņas procentiem*	Īpašnieks	Ir jāpilda, ja pieaugums ir pozitīvs
Akcijas	15%	No kapitāla pieauguma*	Īpašnieks	Ir jāpilda, ja pieaugums ir pozitīvs

*Kapitāla pieaugums ir starpība starp atsavināšanas un pirkšanas cenu.

Nodokļu atlaides

Lai veicinātu iedzīvotāju vēlmi uzkrāt, valsts ir paredzējusi nodokļu atvieglojumus diviem uzkrājumu veidiem:

- pensiju 3. līmeņa iemaksām;
- uzkrājošai dzīvības apdrošināšanai.

Cik daudz? Tu vari saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksu 25% apmērā no veiktajām iemaksām. Maksimālais iemaksu apjoms ir līdz 10% no gada bruto darba samaksas; ja tu uzkrāj abos veidos, tad 20%.

Kredīti

Iegādāties mums nepieciešamo būtu grūtāk, ja nevarētu paņemt kredītu dzīvokļa iegādei, līzingu noskatītajai automašīnai vai kredītkarti ērtākiem norēķiniem sen kārotā ceļojuma laikā. Aizņemšanās paplašina mūsu iespējas, tomēr ir lietas, kas jāzina par kredītiem, lai izmantotās iespējas vēlāk neradītu problēmas!

Aizdevumu veidi

Patēriņa kredīti	Mājokļa kredīts	Autolīzings
Overdrafts	Kredīts mājokļa iegādei, remontam vai būvniecībai pret nekustamā īpašuma ķīlu.	Finanšu līzings
Kredītkarte		Operatīvais līzings
Patēriņa kredīts		
Studentu kredīts		

Katram kredīta veidam ir paredzēts atšķirīgs izmantošanas mērķis, tāpēc, pirms došanās uz banku, izlem, kādam mērķim izmantosi saņemto naudu – mācībām, ikdienas tērpiem vai mājokļa iegādei.

Patēriņa kredīti

Patēriņa kredīta veids	Mērķis	Maksimālais kredītlimits	Termiņš	Maksa
Overdrafts	Ikdienas tēriņi	1-4 darba algas	Bez termiņa	Līdz 3% no overdrafta limita. Var tikt piemērota gada maksa par piešķirto overdrafta limitu
Kredītkarte	Ikdienas tēriņi, ceļojums, pirkumi internetā	2-6 darba algas	Bez termiņa	Gada vai mēneša maksa par kartes izmantošanu
Patēriņa kredīts	Ikdienas tēriņi, neliels remonts, kāds lielāks pirkums	6-8 darba algas	3 mēneši līdz 5 gadi	Noformēšana 1-5% no kredīta summas
Studentu kredīts	Studiju maksas segšana vai studiju ikdienas tēriņi	Līdz LVL 8500	Līdz 15 gadiem	LVL 3 līdz 5

Atmaksa	Procentu aprēķins	Procentu likme gadā	Nodrošinājums	Īpaša iezīme
Reizi mēnesī noteiktā datumā jāveic uzkrāto procentu apmaksa. Ja iztērēts overdrafta limits, ieskaitot algu, pirmais tiks dzēsts overdrafts.	Procenti tiek aprēķināti no iztērētā limita apmēra un tā izmantoto dienu skaita.	15-25%	Kredit-ņēmēja regulārie ienākumi	
Katru mēnesi līdz noteiktam datumam atjauno limitu pats un nemaksā procentus par iztērēto kredītlimitu. Noteiktā datumā banka pārskaita no algas konta noteiktu summu iztērētā kredītlimita dzēšanai un procentu apmaksai.	Procenti tiek aprēķināti no iztērētā limita apmēra un tā izmantoto dienu skaita. Noteiktu laiku var izmantot bezprocentu kredīta iespēju.	15-25%	Kredit-ņēmēja regulārie ienākumi	Atsevišķs konts, kam piesaistīta kredītkarte; nav paredzēta skaidras naudas izņemšanai, tādā gadījumā jāmaksā komisijas maksa.
Reizi mēnesī kredīta maksājums – pamatsumma ar procentiem.	Procenti tiek aprēķināti no neatmaksātās aizdevuma summas.	15-30%	Kredit-ņēmēja regulārie ienākumi	
Studiju laikā tiek maksāti procenti, savukārt pēc mācību noslēguma sākas pamatsummas atmaksa. Kredītu iespējams noformēt tā, ka studiju laikā procentu maksājumi tiek uzkrāti un to atmaksa sākas pēc mācību beigšanas.	Procenti tiek aprēķināti no neatmaksātā aizdevuma summas.	Mainīgā bāzes procentu likme + pievienotā likme (2-8%)	Kredit-ņēmēja un/ vai līdzzaiz-ņēmēja regulārie ienākumi	

Ko nozīmē būt galvotājam un līdzzaizņēmējam?

Galvotājs, parakstot galvojuma līgumu, apliecina, ka aizņēmējs spēs atmaksāt kredītu. Vienlaikus galvotājs apliecina arī savu gatavību atmaksāt kredītu aizņēmēja vietā, ja tas to nespēs paveikt.

Savukārt līdzzaizņēmējs uzņemas pilnīgi tādas pašas saistības kā aizņēmējs – ne vien apņemas nodrošināt kredīta atmaksu atbilstoši kredīta grafikam, bet arī izpildīt citus līguma nosacījumus.

Kas ir nodrošinājums? Aizdevēja drošības sajūtas garants, kas ļauj būt pārliecinātam, ka kredīts tiks atmaksāts. Par nodrošinājumu var kalpot darba alga, nekustamais īpašums vai automašīna.

Mājokļa kredīts ir ilgtermiņa kredīts nekustamā īpašuma – dzīvokļa, mājas – iegādei, celtniecībai vai remontam.

Kā nodrošinājums šim kredītam kalpo jau īpašumā esošs vai arī iegādājams īpašums. Pērkot īpašumu, banka kā kredītu izsniegs tikai daļu no īpašuma vērtības – tev pašam jāsedz vismaz 10% no īpašuma vērtības.

Kredīta atmaksa notiek saskaņā ar atmaksas grafiku – katru mēnesi ir jāveic maksājums, kas sastāv no pamatsummas un procentu maksājuma.

Kredīta termiņš ir atkarīgs no tā, cik lielu ikmēneša maksājumu tu vari atļauties, un nodrošinājuma vērtības. Jo ilgāks ir kredīta atmaksas termiņš, jo mazāks ikmēneša maksājums, tomēr tad atmaksas termiņa laikā vairāk samaksāsi kredīta procentos. Izplatītākais kredīta līgumu termiņš Latvijas bankās ir aptuveni 20 gadi, savukārt maksimālais, kas tiek piedāvāts, ir 40 gadi.

Kredīta summa. Ikmēneša kredīta maksājumam nevajadzētu pārsniegt 30-40% no mēneša ienākumiem.

Noformējot kredītu, vienmēr pārjautā, ar kādām vēl papildu izmaksām tev jāreķinās – nekustamā īpašuma vērtējums, notāra pakalpojumi, zemesgrāmatu nodevas, īpašuma apdrošināšana u. c.!

Kredīta valūta. Kredīts būtu jāņem tajā valūtā, kādā tu saņem algu. Ja kredīts būs citā valūtā, tev būs jāraizējas par valūtas riskiem – valūtas kursam svārstoties, pastāv iespēja, ka, konvertējot latos, kredīta summa būtiski pieaugs.

Autolīzings

Autolīzings ir finanšu pakalpojums, kas sniedz iespēju izmantot kāroto automašīnu, maksājumus veicot pakāpeniski katru mēnesi. Latvijā autolīzingam ir divi veidi – finanšu līzings un operatīvais līzings.

	Finanšu līzings	Operatīvais līzings
Galvenā atšķirība	Automašīnas iegādes darījums ar ikmēneša maksu, kuram noslēdzoties, tu kļūsti par īpašnieku.	Automašīnas nomas darījums, kura laikā tu maksā nomas maksājumus un perioda beigās automašīnu atdod līzīga kompānijai vai iegādājies par tā brīža cenu.
Pirmā iemaksa	Vismaz 10-15% no automašīnas vērtības.	Vismaz 10-15% no automašīnas vērtības.
Līzīga periods	Maksimālais periods ir 5 gadi, kuru laikā tu izmaksā automašīnu un kļūsti par tās īpašnieku.	Maksimālais periods ir 5 gadi, kuru laikā tu lieto automašīnu un veic nolietojumam atbilstošus nomas maksājumus.
Nobraukums	Netiek ņemts vērā.	Plānotais nobraukums pēc iespējas precīzāk jānosaka nomas perioda sākumā, jo no tā ir atkarīga auto atlikusi vērtība. Ja nobraukums ieplānots par lielu, tad nomas maksājums būs augstāks, un tu katru mēnesi nevajadzīgi pārmaksāsi. Ja nobraukums ieplānots par mazu, nomas perioda beigās tev būs jāsedz izmaksas par papildu nobrauktajiem kilometriem.

	Finanšu līzings	Operatīvais līzings
Pēc līzīga perioda beigām	Tu kā īpašnieks vari nolemt turpināt lietot automašīnu vai arī pārdot to un iegādāties citu auto.	Tu kā nomnieks atdod automašīnu līzīga kompānijai vai arī iegādājies to par atlikušo tirgus vērtību. Vari arī noformēt jaunu līzingu jaunam auto.
Procentu likme	Mainīgā vai fiksētā.	Mainīgā vai fiksētā.
Papildus izmaksas	Maksa par līzīga noformēšanu, automašīnas KASKO apdrošināšana, automašīnas pārreģistrācija pēc līzīga perioda beigām.	Maksa par līzīga noformēšanu, automašīnas KASKO apdrošināšana.
Kurš veids piemērotākais?	Izvēlies finanšu līzingu, ja vēlies pēc termiņa iegūt automašīnu savā īpašumā un turpināt to lietot. Tu vari iegādāties arī lietotu automašīnu līzīgā. Šim līzīga veidam ikmēneša maksājums būs lielāks nekā operatīvajam.	Šo līzingu izvēlies, ja tev svarīgs pēc iespējas mazāks ikmēneša maksājums un tu vēlies braukt ar pēc iespējas jaunāku automašīnu. Līzīga termiņam beidzoties, vari noformēt jaunu līzingu jaunam auto. Tomēr ņem vērā, ka līzīga perioda beigās tiek novērtēts automašīnas vispārīgais nolietojums, jo defekti, kas radušies papildu, būs jānovērš par saviem līdzekļiem.

Kredītvēsture

Tāpat kā ģimenes ārstam ir informācija par visām kaitēm, ko esi pārslimojis, jeb slimību vēsture, tā arī banka, izsniedzot kredītu, vienmēr ņem vērā klienta kredītvēsturi. Un tas, cik laba vai slikta tā ir, ietekmēs to, vai varēsi saņemt kredītu un cik izdevīgi būs tavi kredīta nosacījumi, piemēram, procentu likme.

Kā tiek fiksēta mana kredītvēsture? Kredītvēsture ir dažādu publiski pieejamu datubāzu apkopojums. Latvijas Bankas kredītu reģistrs par visiem kredītņēmējiem, privāto parādu piedzinēju, piemēram, *Paus Konsults*, *Creditreform*, *Lindorff*, datubāzes par nemaksātājiem, kā arī pašas bankas rīcībā esošā informācija.

Kāda ir laba kredītvēsture?

Tev nav bijušas problēmas ar dažādu uzņēmumu rēķinu nomaksu (telefons, līzings, preču pēcapmaksa) un savus iepriekšējos kredītus esi nomaksājis vai joprojām maksā bez kavēšanās, kā arī tavs vārds neparādās parādu piedzinēju datubāzēs.

Kāda ir slikta kredītvēsture?

Nesamaksāto rēķinu vai kavētu kredītmaksājumu dēļ informācija var tikt ievietota kādā no privāto parādu piedzinēju datubāzēm vai arī Latvijas Bankas Kredītreģistrā (skatīt „**Kad Latvijas Bankas Kredītreģistrā parādās negatīvs ieraksts par parādu?**”)

Kredītrisks

Banka izvērtē kredītrisku, lai novērtētu, kāda ir iespēja, ka klients neatmaksās kredītu. No tā atkarīgs, vai izsniegt kredītu, uz cik ilgu termiņu izsniegt un kādu procentu likmi piešķirt. Lai izvērtētu kredītrisku, banka ņem vērā klienta kredītvēsturi, darba pieredzi un ienākumu apjomu, esošo saistību apjomu, nodrošinājumu (nekustamā īpašuma kvalitāti, atrašanās vietu, vērtību).

Kredītprocenti

Neatkarīgi no tā, vai tā ir kredītkarte, overdrafts vai mājokļa kredīts, par aizņemto naudu ir jāmaksā procenti. Banka atkarībā no kredītprodukta piedāvās izvēlēties vienu no procentu likmju veidiem – mainīgo vai fiksēto procentu likmi.

Mainīgā procentu likme sastāv no divām daļām. Viena daļa ir mainīgā starpbanku procentu likme, kas visām bankām ir vienāda. Šo daļu sauc par RIGIBOR (ja kredīts ir latos), EURIBOR (ja kredīts ir eiro) vai LIBOR (ja kredīts ir ASV dolāros). Šī likmes daļa mainās reizi 1, 3, 6 vai 12 mēnešos atkarībā no tā, kā ir noteikts kredītlikumā. Otra procentu likmes daļa ir bankas pievienotā likme, kuru banka nosaka katram klientam individuāli atkarībā no kredītvēstures un kredītriska. Tā tiek piemērota līgumā norādītajā apmērā visu līguma laiku, ja vien netiek veikti līguma grozījumi. Tomēr tā kā pirmā daļa – starpbanku likme – mainās ik pa pāris mēnešiem, tev jāreķinās, ka arī kopējā likme mainīsies atkarībā no situācijas ekonomikā – vai nu pieaugs, vai samazināsies, tādējādi attiecīgi mainot arī ikmēneša maksājumus.

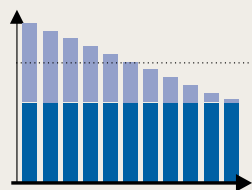
Fiksētā procentu likme tiek noteikta nemainīga uz ilgāku laika posmu – sākot no viena gada līdz pat visam kredīta līguma termiņam. Tomēr tā gandrīz vienmēr ir augstāka par mainīgo likmi līguma slēgšanas brīdī, jo banka tā nodrošina sevi pret risku, ka starpbanku likme var krasi mainīties. Tāpat tev šī likme var būt kā sava veida garantija – jāmaksā vairāk nekā par mainīgo likmi, bet ir drošība, ka šis maksājums likmes fiksēšanas periodā nemainīsies.

Ir grūti paredzēt, kā var svārstīties mainīgā likme. Tāpēc to, kurš būs ieguvējs – tas, kurš izvēlēsies fiksēto likmi vai tas, kurš mainīgo – var uzzināt tikai kredīta līguma beigās!

Ikmēneša maksājums

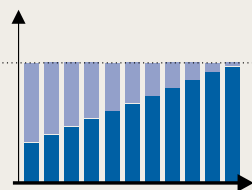
Noformējot kredītu, banka piedāvās tev izvēlēties maksājumu grafiku* – dilstošo vai vienādo.

Dilstošais

Izvēloties šo maksājumu grafiku, tu katru mēnesi dzēsīsi vienādu daļu no kredīta pamatsummas, un katru mēnesi maksājums kļūs arvien mazāks, jo mazāka paliks pamatsumma, no kuras aprēķina procentus. Šis grafiks ir izdevīgāks, jo mazāk samaksāsi procentos. Tomēr rēķinies, ka pirmie kredīta maksājumi būs lielāki, nekā izvēloties vienādo maksājumu grafiku.

- + mazāki procentu maksājumi
- + ātrāka pamatsummas dzēšana
- augstāki sākotnējie kredīta maksājumi

Vienāda

Izvēloties šo maksājuma grafiku, tu vari rēķināties, ka kredīta maksājuma summa katru mēnesi būs vienāda. Tā mainīsies vienīgi tad, ja esi izvēlējies mainīgo procentu likmi. Izvēloties šo grafiku, tu vairāk samaksāsi bankai procentos, tomēr ikmēneša maksājums būs mazāks.

- + mazāks ikmēneša maksājums kredīta sākumposmā
- + nemainīgs ikmēneša maksājums
- vairāk samaksāsi procentos

*Nav attiecināms uz visiem kredītproduktiem

Tev ir iespēja mainīt gan procentu likmi no mainīgās uz fiksēto un otrādi, gan atmaksas grafiku, gan kredīta termiņu. Tomēr tev nāksies maksāt komisiju par izmaiņām kredītligumā.

Kredītmaksājuma kavēšana

Parakstot kredītligumu, vienmēr rūpīgi izlasi, kādas ir sankcijas par maksājumu kavēšanu.

Kā tiek rēķināti soda procenti?

Ikmēneša kredītmaksājums sastāv no pamatsummas un procentu maksājuma. Soda procentus rēķina par katru nokavēto dienu pēc līgumā atrunātās likmes. Brīdī, kad kontā tiek ieskaitīta nauda, pirmie dzēšanas uzkrātie soda procenti vai citi līgumsodi, tad kredītmaksājuma procenti un tad kredīta pamatsumma. Ja naudas visam nepietiek, no neapmaksātās summas turpina rēķināties soda procenti.

Kad Latvijas Bankas Kredītreģistrā parādās

negatīvs ieraksts par parādu? Ja nesamaksātais kredītmaksājums būs lielāks par 100 latiem un tu kavēsi apmaksu ilgāk par 60 dienām, informācija par kavēto maksājumu parādīsies Latvijas Bankas Kredītreģistrā.

Ko darīt, ja rodas grūtības ar kredīta maksāšanu?
Pats galvenais ir nepiekt „strausa politiku”!
Neizvairies no sazināšanās ar banku, tieši otrādi – pats
piesakies uz konsultāciju, lai ar banku izrunātu radušās
problēmas un iespējamos risinājumus!

Lai pārbaudītu savas zināšanas,
aizpildi Finanšu IQ testu, kas pieejams
www.nordea.lv/finansuIQ

